

a csillagokig való kitágítása: „Csillag, fehér csillag a messzeségben – ez hiányzott hát, ezért nem tudtam megnyugodni? Fehér csillag a messzeségben – ő az, ő az hát, túl az émélygős színpadon az a hideg zene? Ő az, aki volt és lesz, mielőtt voltam és miután leszek?”

Végezetül visszatérve a hasonmás-problematikához: a betség egy tébolydában megpillantott arc tudatosítja. Döbenten nézi ezt az arcot, s utólag eszmél rá, hogy önnön arcára emlékezteti kísérteties pontossággal. A fejezet címe: Találkozás egy haldoklóval. E találkozás, azaz szembesülés története e regény. Az életbenmaradás pedig nem több, mint annak a ténynek a bölcs rezignációval tudomásul vett felismerése, hogy az *én* és alakmásának útjai – ideiglenesen – elválnak egymástól.

JUHÁSZ ERZSÉBET

A formátlantól a gyönyörű szépig

Július elején vehette kézbe az olvasó ezt a kötetet. A címlapon Vasarely grafikája, a hátlapon két rövid költemény kézírással. A legelsőként elemzett szöveg *Nemes Nagy Ágnes* verse, *A formátlan,*, – a legutoljára sorra kerülő pedig *Rákos Sándoré*, az *Olyan szép, olyan gyönyörű szép*.

De milyen hát a „kreatív megközelítés szövegtani keretben”?

Az Előszó így fogalmaz: „Meggyőződésünk, hogy az idő megérett arra, hogy a költészet nyelvi és nem nyelvi vonatkozásait egyazon elmélet keretében vizsgáljuk, és hogy a régi kérdések új keretben való pusztá újrafogalmazása is gazdagítja eddigi ismereteinket. Meggyőződésünk továbbá, hogy nemcsak az irodalomtörténetileg helyesnek tartható versinterpretáció létrehozása a költészettel való iskolai vagy nem iskolai foglalkozás egyetlen elfogadható célja, hanem a személyes jellegű is, más szóval annak elemzése is, hogy mit mondhat egy adott vers neki, neked, nekem, irodalomtörténetileg nem vagy csak hiányosan képzett olvasónak. Végül meggyőződésünk, hogy az olvasás, befogadás internívébbé tétele érdekében az addig alig vagy csak elenyésző mértékben használt módszereket is igénybe szabad és kell vennünk. E hármas meggyőződés jegyében vizsgáljuk könyvünkben a költészet kérdéseit sajátos elméleti nézőpontból, helyezzük a hangsúlyt a személyes (de nem önkényes) interpretációk létrehozására és tárgyaljuk az úgynevezett kreatív-produktív megközelítés főbb módozatait, s tesszük ezt abban a szilárd hitben, hogy az ilyen módon elérhető eredmények gazdagítani tudják az irodalomtörténeti jellegű és értékű interpretáció keresésének, létrehozásának módszereit is.”

A régi kérdések új keretét *Petőfi Sándor János* szemiotikai textológiai elmélete jelenti, amelyben a multimedialitás igényeinek figyelembevétele a 80-as évek végén, a 90-es évek elején szisztematikusan érvényesül. (Lásd a *Szemiotikai szövegtan* köteteit.) Az inkább teoretikus, az elméletibb érdeklődésű *Petőfi* és az inkább a gyakorlati alkalmazások, a pedagógia kérdéseit írárt elkötelezett *Benkes Zsuzsa* rendkívül szerencsés találkozása vetette meg azoknak a kísérleteknek az alapját, amelyek ehhez a kötethez vezettek. Az iskolai és iskolán kívüli tapasztalatok közlésre kínálkoztak. A didaktikai hasznosságuk már a motivációban is kétségbevonhatatlan, megmozgatják az olvasó fantáziáját.

Az első fejezet: *A versek és megközelítései. Az analitikus-kreatív megközelítés* a teljes szöveg ismeretében analitikus jellegű egyéni alkotó tevékenységet tesz szükségessé az értelmezés számára, a *kreatív-produktív* pedig bizonyos alapelemek ismeretében *lehetőséges* költői organizációkat hoz létre, ilyen módon mozgósítva nyelvi, ritmikái, világra vonatkozó ismereteket és fantáziáit egyaránt.

A második fejezet a vers 'jelölő-jelölt' szerkezetének összetevőit tekinti át *Petőfi* modelljében, majd elemzéseket nyújt nyolc szövegről. A harmadik fejezet ugyanennek a nyolc versnek kreatív-produktív megközelítéseit tárgyalja, s eközben a jelmodell összetevőinek kategóriáit követi, alkalmazza, magyarázza, szemlélteti. Némelyek több, mások

kevesebb tényezőt világitanak meg, kitekintéssel egyéb versekre is (legalább 25 más költemény alkotja az utalások versnyagát).

Az *Utószó* összefoglaló megállapításai a kreatív megközelítések hasznosságát hangsúlyozzák. Ezután 45 versből álló antológia javasol a kötetben végzett kísérletek számára további lehetőségeket, az *Index* pedig a könyv szövegében alkalmazott terminusok összefüggéseire, visszakeresésére utal.

A kötet tartozékként igen praktikus kartonlapon olvasható az elemzésekben a leggyakrabban vizsgált 8 vers. Szükségtelemné teszi a keresgélést, oda-vissza lapozgatóst – ugyanakkor meg is jelölhetjük vele, hol tartottunk. Petőfi teóriájával szemben igen gyakran hangzik el, hogy idegenszerűek a kategóriák, nehezen érthetőek a terminusok. Ebben a könyvben minden egyes összetevő világosan meghatározást nyer. Emellett jól megválasztott grafikai eszközök szemléltetik nemcsak az egyes jelkoponenseket, hanem azok összefüggéseit is. Ilyen módon érik el a szerzők, hogy olvasójuk egy pillanatra sem jön zavarba: ha egy kifejezést azonnal nem tud értelmezni, segítenek a példák, valamint a relációs és grafikai eszközök.

Külön kell szólnunk a kötet „szerzőtársairól”, azokról a 11-14 éves iskolásokról, akik részt vettek a kísérletekben. Alkotó fantáziájuk, remek ötleteik és ötletficmaik együttesen bizonyosságot nyújtanak a szövegjátékok igazi hasznáról. S tanúsítanak még valamit: azt az örömet, azt a gyönyörűséget, amit önmaguknak és tanáruknak okoztak. Az egyik legvonzóbb sajátsága a kreatív megközelítéseknek a szó legjobb értelmében vett kreatív, a magyar iskolákban igen ritkán megvalósítható és még ritkábban valóra váló *együttműködés* elősegítése. (Jelen sorok írója főiskolai hallgatókkal élte meg ezt a páratlan hangulatú élményt.)

Sok tekintetben alapoz a könyv Nemes Nagy Ágnes tanulmányára (A vers mértana). Ebből idézünk: „Mélyen időszzerűnek érzem – és korántsem állok ezzel egyedül – az új rend, a költészet tágasabb kerteinek kutatását... Ráhelyezve két tenyerünket erre a fontosságra, vagyis az élő, lélegző élményre, amit a művészet ad, kell gondosabban kitapintanunk a vers milyenségét, hogy aztán felrepitve, jobban értsük mozgása biológiáját. Csak, amikor kézbe fogjuk, meg ne szorongassuk túlságosan.” (Metszetek. Magvető, Bp. 191. p.)

Jó kézbe venni Petőfi és Benkes könyvét. Tetszik a grafika és a cím játékosága. Úgy tűnik, a multimediális kommunikáció kutatására létrehozott elméleti keret az eddigieknél sikeresebben alkalmazható „az új rend” megismerésére.

Esetleg hasznosabban, mint az irodalmi elemzések céljára általában használt modellek. „A formátlan”-nal kezdjük, az „Olyan szép, olyan gyönyörű szép”-pel fejezzük be. Petőfi Sándor Jánossal és Benkes Zsuzsával így jutunk közelebb „egy másik világ dolgai”-hoz.

Petőfi S. János – Benkes Zsuzsa: Elkallódni megkerülni. Versek kreatív megközelítése szöveg-tani keretben. Országos Továbbképző, Taneszközfejlesztő és Értékesítő Vállalat, Veszprém, 1992. 374 p. – 390. - Ft.. Kapható a Mentor könyvesboltban. Budapest V., Dorottya utca 8.

NAGY L. JÁNOS